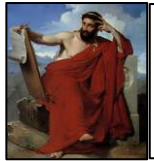


Trettio tänkvärda tänkare



Solon
640 -558
f.Kr



Herakleitos
535-475
f.Kr ca



**Kung
Ashoka**
304-232
f.Kr



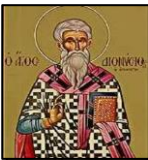
Seneca
4 f.Kr-
65 e.Kr



**Gregorius
av
Nazianzos**
329-389



**Ambrosius
av Milano**
340-397



**Dionysios
Areopagita**
4xx-5xx



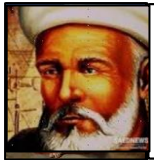
Boethius
480-524



**Isidorus
av Sevilla**
560-633



**Beda
Venerabilis**
672-735



Al-Farabi
870-950



**Ibn Sinna/
Avicenna**
980-1037



**Anna
Komnena**
1083-1153



**Ibn
Rushd/
Averroës**
1126-1198



**Moses
Maimonides**
1135-1204



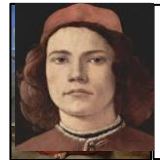
**Robert
Grosseteste**
1168-1253



**Mäster
Eckehart**
1260-1327



**Ibn
Khaldoun**
1332-1406



**Pico
Mirandola**
1463-1494



**Erasmus
av
Rotterdam**
1469-1536



**Bartolomé
de Las
Casas**
1474-1566



**Akbar
den store**
1542-1605



**Hugo
Grotius**
1583-1645



**John
Locke**
1632-1702



**Baruch
Spinoza**
1632-1677



**Christian
Wolff**
1679-1754



**Jane
Austen**
1775-1817



**Sören
Kirkegaard**
1813-1855



**Robin
Collingwood**
1889-1943



**Michel
Foucault**
1926-1984

Trettio tänkvärda tänkare

Om kunskapsmassa.

Miljarder människor har bidragit till den kunskapsmassa som föreligger i modern tid. Några har gjort banbrytande insatser medan andra bidragit mera marginellt.

I människors hjärnor lagras kunskap som överförs till nya generationer. Genom det skrivna budskapet kan kunskap överföras över längre tid och på längre avstånd. Med boktryckarkonsten kan kunskap spridas i massform. De digitala verktygen gör den tillgängliga kunskapsmassan så stor att det leder till överblickbarhet.

Om att göra urval.

När man gör ett urval påverkas valet självklart av subjektiva värderingar.

I denna sammanställning har ledmotivet varit att söka tänkare från olika geografiska regioner, från olika tidsepoker, från olika religioner och från olika discipliner. Det är inte bara filosofer som varit stora tänkare.

Vid en första tanke uppkommer naturligtvis att ta med de stora filosoferna såsom Platon, Sokrates, Descartes, Thomas av Aquino, Immanuel Kant osv. Men de är så kända och kanske till och med lite utslitna.

Idén är istället att väcka intresse för mindre kända tänkare. Dels upptäcka att de finns och dels sammanfatta några viktiga tankar från den utvalde.

Om att skapa strukturer.

Ska man få en överblick av substansen som bidragit till vårt tänkande tvingas man läsa oöverkomligt många verk. Tidsramen skulle omintetgöra ett sådant angreppssätt.

Forskning inom de flesta ämnen bygger på att man går djupare i ett ämne och klarlägger ytterligare några pusselbitar i den redan oformliga massan.

En svårighet idag är att problemlösning nästan alltid numera omfattar kunskaper från olika ämnen som skall formas i en syntes. Kunskaperna skall då kommuniceras från olika personer med olika bakgrund till en person eller grupp som måste ha förmåga att förstå materialet i tillräcklig omfattning.

Syftet med "Trettio tänkvärda tänkare".

Syftet med "Trettio tänkvärda tänkare" är att uppvisa ett ganska stort antal nydanande tänkare som för många är okända.

Genom att sammanfatta i vilken omgivning personen verkade och fakta om personen samt några utdrag om idéerna ger informationen en överblick för vidare djupare studier.

Ytterligare ett syfte har varit att lyfta fram andra tänkare än västerlandets och från ett stort tidsspän. Greppet kan förhoppningsvis öka ödmjukheten inför andras tankar och vidga vår tankehorisont.

Källor:

- Ronny Ambjörnsson: Tankens pilgrimer.
Per Beskow, Jan Arvid Hellström, Nils-Henrik Nilsson: Den kristna kyrkan.
Ove Bring: De mänskliga rättigheternas väg.
Bonniers Världshistoria: Band 1-21.
Peter Halldorf: 21 kyrkofäder.
Judith Herrin: Det Bysantinska riket.
Albert Hourani: De arabiska folkens historia.
Sture Linnér: Europas ungtid.
Svante Nordin: Filosofins historia.
Palladios: Ökenfäderna.
Tarald Rasmussen och Einar Thomassen: Kristendomen.
Tore och Stoika Zetterholm: Stenarna ropa.

Solon (640-558 f.Kr.)

Solon anses vara en av banbrytarna avseende samhällsbyggnad och rättssystem. Han betraktas av många historiker som den visaste av alla grekiska filosofer. I västerlandet finns skolor uppkallade efter Solon. På många officiella byggnader kan man finna Solons namn och bild.

Omgivningen.

Den grekiska historien har skapat en bild av att det var där demokratin föddes. Men i mitten på 600-talet före vår tideräkning var Athen i djup kris. Mellan aristokrater och övriga folket rådde stridigheter då eftersom ekonomin var körd i botten och social misär rådde. Även utrikespolitiskt var läget problemfyllt. Grannstater låg i fejd med Athen om strategiska platser.

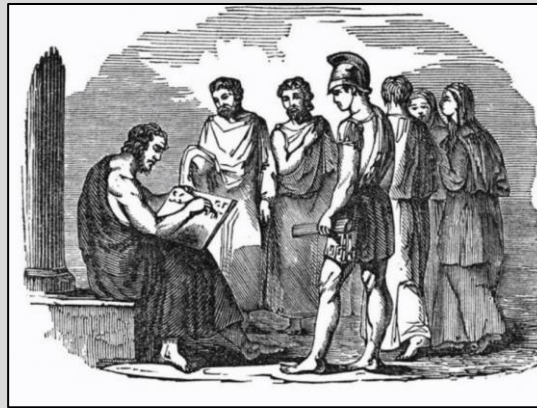


I detta läge ställde sig Solon upp och med *poesin* som instrument samlade han folket och tog ledningen. Ett genialt sätt att kommunicera i samhällsfrågor!

Solon.

Historieprofessorn Sture Linnér skriver i boken "Europas ungtid" om Solon: "...den man jag beundrat allra mest av alla antikens personligheter". Fler andra historiker har liknande utsagor.

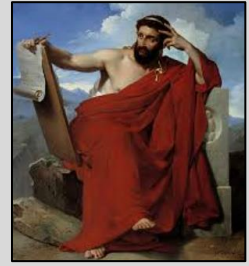
Solon kom från en högt uppsatt familj med mycket gott anseende. Fadern lärde Solon att värdera humaniora och sociala värden. Solon kritiserade aristokraternas girighet. Skuldsatta personer tvingades ibland sälja sina barn till gäldenärerna då skulder inte kunde betalas.



År 594 valdes Solon till arkont vilket var den högsta befattningen i stadsstaten. I utnämningen ingick extraordinära befogenheter eftersom det rådde kris. Solon genomförde radikala reformer i en anda av att det i ett enat samhälle måste råda jämvikt mellan samhället och dess individer. Allt detta måste regleras i nedtecknade lagar enligt Solon. Solon framhärddade kompromisser och tog ställning mot ytterligheter.

Om några av Solons reformer och tankar.

Med budskap i poesins form kunde Solon förankra och genomföra radikala reformer. Det var ett unikt genialt tankesätt.



Bland reformerna kan nämnas:

Förbud mot personalexekution, dvs rätten att göra någon till slav som ej kan betala sina skulder.

Avskrivning av orimliga skulder.

Jämvikt skulle råda mellan olika intressen i samhället.

Det skulle råda likhet inför lagen.

Upprättade av brottsmålsdomstolar och folktribunaler.

Twistemål skulle avgöras i lokala nämnder.

Den dömande makten skulle tillhöra folket.

Upprättade demokratiska spelregler.

Alla fria män skulle ha rösträtt.

Förutom att vara unik samhällsbyggare gav Solon också oss ett litterärt kulturarv.

Bredvidstående bild smyckar senaten i USA.

Solon anses vara en föregångare till västerlandets demokrati.

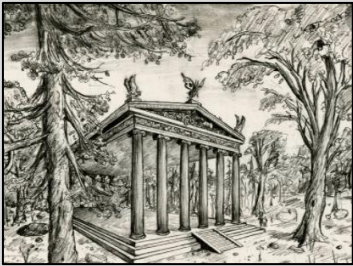


Herakleitos (535-475 f.Kr ca).

Herakleitos visade tyvärr förakt för den stora massan. Han slängde också ur sig vidrigheter mot filosofer som ägnade sig åt författarskap. Bland annat fick Pythagoras en slänga. Han blev en ensam vandrare. Många senare filosofer riktar dock sin beundran för Herakleitos vilken hade striden som livsprincip.

Axialtiden 800-300 f.Kr.

Herakleitos levde under den filosofiska högperioden som vanligen kallas "Axialtiden". Det vi kallar vetenskap utgjordes till en början av att människan observerade natur och mänskliga beteenden. Man drog vissa slutsatser som blev en kunskapsmassa. Inga allmänna lagar eller metoder härleddes. Funktionella samband lämnades obeaktade. Gudar var personer med mänskliga egenskaper.



Med betoning på Grekland växte under Axialtiden stora nytänkare fram. Bland tänkarna återfinns vi Thales från Miletos, Xenofanes, Pythagoras och andra som kom före Herakleitos.

Herakleitos från Efesos.

Efesos ligger i dagens Turkiet. Staden var en högborg för dåtidens kulturliv. Mäktiga ruiner kan idag åskådas som lämningar från tidig antik tid.



Antika lämningar i Efesos.

Herakleitos livsverk är tyvärr fragmentariskt och luckor lyser igenom berättelsen. Man är dock ganska säker på att han kom från ett välbärgat hem med högt anseende. Herakleitos lär ha fått erbjudande om att bli lagstiftare i Efesos. Han avböjde troligen därför att han var antidemokrat. Dessutom var han förbittrad över att en av hans få vänner hade utvisats från Efesos. Herakleitos drog sig upp i bergen där han levde som en enstöring. Brist på allsidig mat medförde dock att han tvingades återvända till Efesos.

I Efesos var de få vänner han hade alltid ängsliga vid umgänget med Herakleitos. Hans stordåd som tänkare skapade dock beundran.



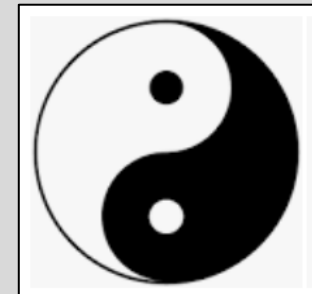
Några drag hos Herakleitos tankevärld.

Självkännedom är en nödvändighet enligt Herakleitos. Bara genom det egna psyket kan man förstå kosmos. Han menade att själen har inga gränser. Utsagan är präglad av mysticism.



Allting syns var uppbyggt av motsatser hos Herakleitos. Avsaknaden av harmoni är fullständig.

Ständig oavbruten rörelse härskar. Inget förblir oföränderligt. "Allting flyter" är det kända begrepp som lär ha skapats av Herakleitos. Ont och gott kan inte skiljas åt utan måste utkämpas i en oavslutad kamp. Samma särdrag finner vi i kinesernas yin och yang.



Trettio tankvärda tänkare

Kung Ashoka (304-232 f.Kr).

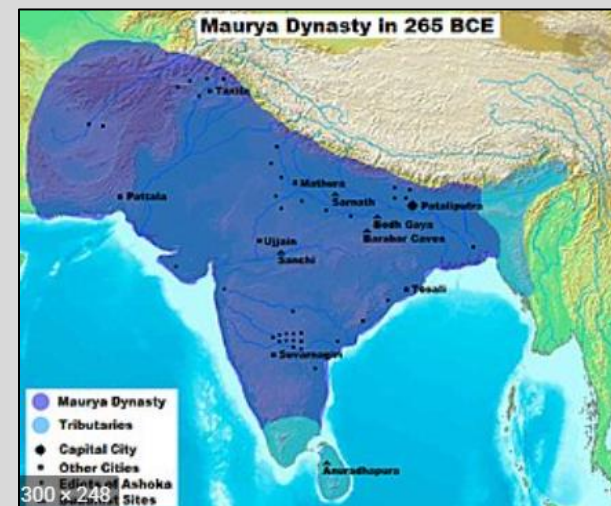
I Indien dominerade dynastin Magadha under tredje och andra århundradet f.Kr.

Kung Ashoka expanderade riket med grymma våldsamma krig.

Efter slaget vid Kamala fick Ashoka en omvändelse och övergick till ett ovanligt humant regentskap präglat av buddhismen.

Massakern i Kamala.

Magadhadyrastins geografiska omfattning var enorm och framgår av nedanstående karta.



Ashoka beordrade sina arméer att slå ned ett uppror i provinsen Kamala. Det resulterade i att över 100 tusen dödades och minst lika många dog efteråt. Dessutom togs runt 150 tusen fångar som fördes bort. Förstörelsen var total.

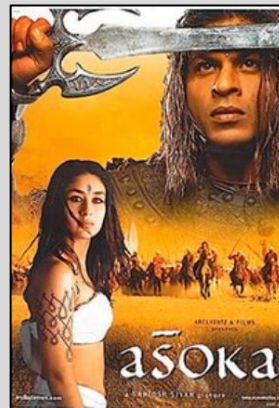


Massakern i Kamala.

Omvändelsen.

När kung Ashoka såg förödelsen berördes han av inre upplevelser om det fruktansvärda. Han ångrade sig djupt och blev en fredsfurste som ville gottgöra sina onda handlingar.

Han kom att kallas "Ashoka den store". Flera filmer har skapats om Ashoka och i böcker skildras den indiske folkhjälten.



Ashokas livsverk.

Ashoka ville gottgöra sina försyndelser med ledning av buddhas tankeverk.

"Alla människor är mina barn. Precis som jag strävar efter välfärd och lycka för mina egna i denna värld och nästa, strävar jag efter samma saker för alla människor" uttalade Ashoka.

Relationer och religionsfrihet.

Bruket av icke-våld var en av Ashokas utsagor avseende relationer mellan människor och grannfolk.

Storsinnet mot vänner och bekanta samt omtanke om föräldrar var andra viktiga levnadsregler.

Ashoka var förmodligen en av de första härskarna i världen som införde religionsfrihet. Själva var hand buddhist medan majoriteten av folket var hinduer.

"Miljövän".

Att vara varsam mot naturen och att inte döda djur innefattades i Ashokas budskap. En inställning som också åberopas idag.



Ashokas edikt spreds över landet på ingraverade "stelar" som fortfarande står kvar.

Trettio tänkbara tänkare

Seneca (4 f.Kr-65 e.Kr).

Det var farligt att vara nära makten i Rom erfor Seneca. Närheten till makten gav dock möjlighet till materiellt hög standard. Seneca avböjde detta och valde ett enkelt liv.

Omgivning.

Kejsar Augustus i Rom avled år 14. Han hyllades av folket för att de tidigare inbördeskrigen slutat. Samhällsutvecklingen hade under Augustus varit fredlig och den administrativa styrningen effektiv. Augustus hyllades av senaten som vördnadsvärd. Efter Augustus kom flera kejsare som blev fruktade i sin brutalitet och avskydda.



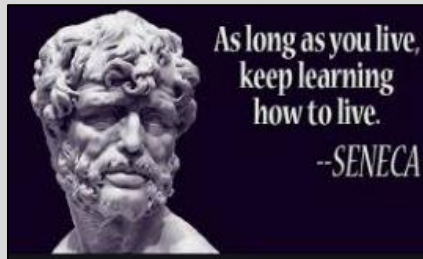
Kejsar Nero hade haft Seneca som informator under sin ungdom. Det var farligt att verka nära makten.

Under de första fem åren härskade Nero utan uppenbara missbruk. Snart kom vansinnesdåd och sjukliga övergrepp. Den kristna rörelsen växte fram under grymma förföljelser och illdåd.

Seneca.

Seneca föddes i Cordoba. Han kom tidigt till Rom och blev känd för sin vältalighet som jurist.

Under kejsar Claudius, Neros far, blev Seneca förvisad till Korsika. Han var anklagad för att ha förfört kejsarens syster. Genom sin briljanta formulerings- och argumentationsförmåga togs Seneca till nåd. Han återvände till Rom och blev Neros informator.



Seneca författade en mängd skrifter. Med moraliska angrepp i välformulerade spetsiga och psykologiska uttryck skaffade sig Seneca mäktiga fiender.

Kejsar Nero anklagade Seneca för delaktighet i en sammansvärjning. Seneca dömdes till döden. Han fick välja sättet att dödas efter tillåtelse av kejsaren. Seneca valde att ta gift efter att ha nedstigit i ett badkar.



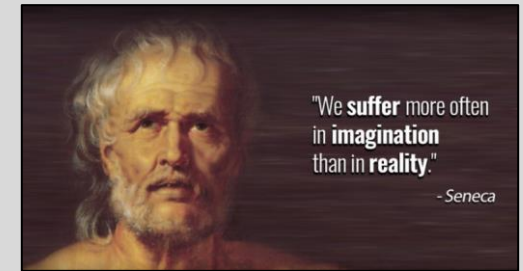
Seneca som tänkare.

Seneca var mycket mångsidig som filosof, författare och samhällstänkare. Han är mycket omskriven och beundrad.

Filosofiskt brukar man benämna Seneca som stoiker. Med lugn och förvisning framhöll Seneca oberoendet av världsliga ting och behöll sitt inre under full kontroll.

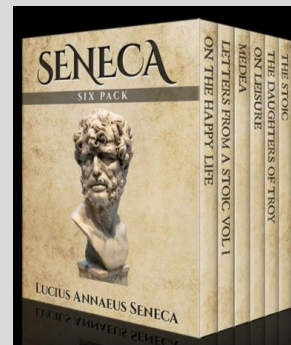
Seneca angrep de rikas lyx och överflöd medan han själv prisade det enkla livet. Han hyllade lyckan via visdom.

Seneca uppmanade till självkännedom och självuppföstran.



I skriften "Om mildhet" uttrycker Seneca en människovänlig och mild syn på behandling av alla människor. Ett synsätt som låg nära kristendomen.

Seneca framhöll att slavar skulle behandlas mildt. Slaveriet var utbrett i Romarriket. Seneca skrev att den dåraktige skräms av det korta livet medan den vise låter sig läras av alla tiders visa genom studier.



Trettio tänkvärda tänkare

Gregorius av Nazianzos (329-389).

En djupt troende människa med preferenser för ensamliv, utan världsliga ambitioner, leddes av omständigheterna till biskopsämbetet i det kejsarliga Konstantinopel.

Kappadokiens tänkare.

Gregorius tillhör "de stora kappadokierna" som under 300-hundratalet lade grunden till mycket av den ortodoxa kyrkans inriktning. Genom att Konstantinopel också var den världsliga centrat under samma tid gav tänkarna i Kappadokien influenser som påverkade den västliga världen i århundraden.



Student på akademien i Athen.

Gregorius var oskiljaktig vän med Basileios "den store" under studierna på den berömda akademien i Athen.

De båda studentkamraterna blev snart kända för sin djupa och seriösa diskussionsförmåga. På akademien hämtades kunskaper inom flera olika vetenskaper. Akademien var främst känd för sina filosofiska utbildningar, men för de båda studentkamraterna försköts intresset snart mot teologi.

Basileios var utåtriktad och hade ledarambitioner medan Gregorius var den djupsinte utan världsliga ambitioner. Vännerna gick åt skilda vägar men kom att umgås vid flera tillfällen.

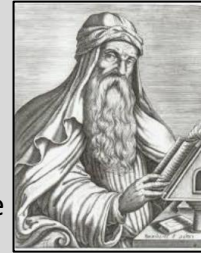
Gregorius av Nazianzos.

Gregorius drog sig ut i öknen och ibland till klosterliv.

Trots ett leverne i ensamhet ägnade han mycket tänkande

åt hur ett kristet liv kan involveras i det världsliga samhället.

Frågan var hur kan man leva ett etiskt korrekt liv i den vardag där konflikter och maktbegär sönder omgänget mellan människor.



Ledarskapet kallade.

Gregorius far var församplingsledare i Nazianzos. När fadern kallade på Gregorius att efterträda honom sa hans först nej. Efter en kuppardad prästvigning av Gregorius kunde han dock inte längre stå emot ledarskapet. Resan mot ett önskat ännu större ledarskap hade påbörjats!

Åter till klosterlivet.

I Nazianzos blev Gregorius omtalad för sin visdom och förmåga att förmedla ett kristet budskap.

När fadern dog år 374 drog sig Gregorius tillbaka till ett klosterliv i staden Seleukia. Församlingen var förtvivlad men Gregorius var trött på det politiska spelet inom kyrkan. Han stannade i klostret i fyra år.

Kallades till Konstantinopel.

Kyrkostrider hade ägt rum om tolkningen av treenigheten i kristendomen. En mindre församling i kejsarstaden var trängd då man ville leva efter regler från kyrkomötet i Nicaea. Gregorius antog utmaningen och kom till en tumultartad omgivning.

Gregorius blev känd för sina predikningar i "Anastasiakapellet".

Skulle väljas till patriark i Konstantinopel.

Gregorius kom att väljas till det kanske högsta ämbetet i den dåvarande kyrkliga världen år 381. Installationen skulle ske vid kyrkomötet i Konstantinopel. Under mötet dog emellertid ordförande och en avundsjuk deltagarskara ifrågasatte Gregorius utnämning till patriark. Gregorius tröttnade och avsåg sig allt inom kejsarstadens kyrkoliv. Han drog sig tillbaka till Nazianzos.

Gregorius avsåg sig alla världsliga befattningar och valde det anspråkslösa och andliga liv han hyllat under hela sin levnad.



Många konstnärer har skildrat det svåra valet mellan karriär och andlighet som Gregorius ställdes inför. Ett av konstverken visas ovan.

Ambrosius av Milano (340-397).

Den kraftfulle biskopen i Milano stod emot nedbrytande omgivande krafter och världslig makt från självaste kejsaren.

En systematisk tänkare, stödd av filosofin, gjorde Ambrosius känd för sin moralsyn. Med Ambrosius som läromästare erhöll kyrkavärlden den historiske Augustinus.

Kyrkan institutionaliseras.

Med att kejsare Konstantin år 312 gjorde kristendomen till en tolerabel religion kom många efterföljande kejsare att också antaga kristendomen.

"Kyrkan" började organiseras med ansvarsområden, beslutsvägar, kommunikationsvägar, förvarare av kunskap både muntligt och skriftligt osv. Kyrkan blev en institution och en förvaltare av kulturarv. Utbildning och bildning kom allt mer att ingå kyrkans roll i samhället.

Kyrklig splittring.

Under kristendomens första århundraden kom mängder av Bibelns tolkningsfrågor att splittra den kristna rörelsen. Även moraliska levnadsfrågor bidrog till splittring.

Lärda kristna sökte sig tillbaka till de stora filosoferna för att få stöd i sina existentiella ställningstaganden.

Från Alexandria kom arianismen att störa kyrkan under långa tid.

Kyrkans roll i samhället och dess världsliga makt blev en stötesten under århundraden.

Kyrkopolitikern Ambrosius i Milano.

Kejsare Theodosios deklarerade år 380 kristendomen som den officiella religionen i romarriket.

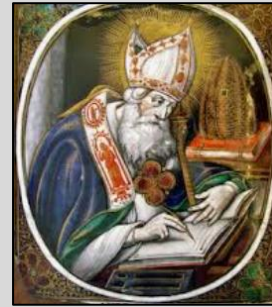
Det utmynnade i en massrörelse som i sin tur gjorde att kyrkan tvingades till politiska avvägningar ställda mot de teologiska målen. Kyrkans fruktade en utspädning av innehållet i dess budskap. Biskop Ambrosius i Milano vägrade gå den världsliga världens ärenden.

Ambrosius bakgrund.

Ambrosius kom från Trier i Tyskland. Staden var en viktig utpost för romarriket. Båda Ambrosius föräldrar var kristna. Fadern var ansvarig för förvaltningen av Gallien. En mycket hög befattning inom Rom. När fadern avled flyttade familjen till Rom där Ambrosius fick en gedigen utbildning. Han blev snart ståthållare för stora distrikt i norra Italien med placering i Milano.

Uppror och oroligheter.

År 374 delades Rom under tre regenter. Constans fick makten i väst och kom att stödja arianismen inom kyrkan. Beslutet kom att leda till uppror i Italien, i norra Spanien och i delar av Gallien. Ambrosius tvingades ingripa. Folk ropade på honom. Ambrosius blev vald till biskop trots att han inte hade den ambitionen.



Den moraliske Ambrosius.

Ambrosius uppfattade kyrkan som ett slags samvete för staten.

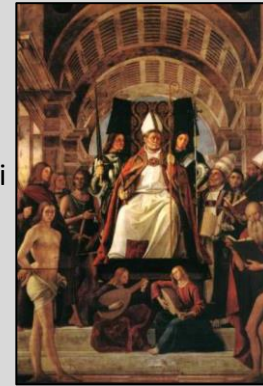
Genom djupa studier av de gamla grekernas filosofi inspirerades Ambrosius att utveckla ett oerhört logiskt och strukturerat tankesätt i med tonvikt på moraliska frågor.

I teologiska frågor var Ambrosius inte särskilt bokstavsbinden till Bibelns texter. Han hävdade att det finns tolkningsutrymme och att berättelserna i Bibeln kan vara symboliska

Kejsarens själasörjare.

Under kejsare Theodosios (347-395) regenttid verkade Ambrosius som kejsarens själasörjare. Det är känt från denna tid att Ambrosius behöll självständighet och integritet mot den världsliga makten.

Dessutom behöll Ambrosius sin höga moraliska hållning trots möjligheten att utöva sin höga ställning.



Kejsare Theodosios i samtal med Ambrosius.



Dionysios Areopagita (4xx-5xx).

Areopagita är namnet på en okänd person som var en ovanlig tänkare under slutet av 400-talet och en bit in på 500-talet. Han var en stor författare vars tankar påverkade kulturvärlden under många århundraden.

Nyplatonism.

Under 200-talet återupptogs Platons idévärld till stora delar. Det var den store Plotinos som var huvudmannen bakom återuppväckandet. Ur Platons skrifter härledde man liknelser som påminde om kristendomen.

Bland liknelserna betonades bön och andlighet. Inslag av mystik var en annan likhet. Det var mycket märkligt att så betydande likheter kunde härledas till 400-talet före Kristus. Kristendomen uppstod ju först strax efter år noll.

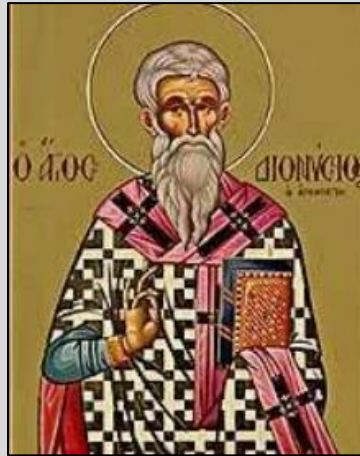
Utmärkande för nyplatonismen var skiljandet mellan idévärlden och fenomenvärlden dvs den fysiska världen. Detta var ju slående likt Platons tankesätt.

Enligt Platon krävs en omvändelse för att upptäcka och se den abstrakta idévärlden. Denna syn överensstämmer ganska mycket i det kristna tänkandet.

Viktiga tänkare under flera århundraden var mycket influerade av nyplatonismens tankevärld och kunde inte utestänga den om man skulle anses vara seriös.

Areopagita.

Runt 500-talet dök det plötsligt upp två särskilt viktiga skrifter undertecknade Dionysios Areopagiten. Böckerna var "Om den mystiska teologin" och "Om de gudomliga namnen". Det finns ytterligare skrifter med Areopagita som författare.



Man vet inte vilken person som stod för pseudonymen. Troligen levde personen i Syrien. Möjligen kan Areopagita ha varit en munk.

Areopagita anses vara den kanske mest betydande författaren om nyplatonismen.

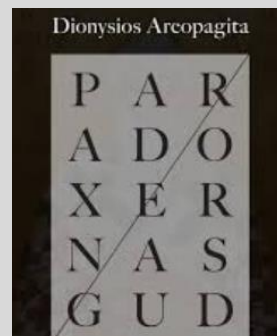
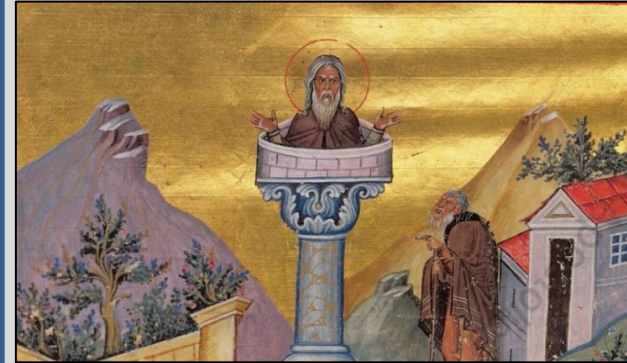


Bild av skriften "Paradoxernas Gud av Areopagita.

Några av Areopagitas tankar.

Areopagita var mystiker. Filosofer var oftast också vetenskapsmän och teologer. Mycket tankeverksamhet ägnades åt Gudsbegreppet och åt andliga frågor.



Areopagita ansåg att man kan närma sig Gud på två olika sätt.

Ett sätt var att ge Gud mänskliga egenskaper såsom mäktig, god, vis, osv. Men Areopagita menade att de mänskliga begreppen är otillräckliga och begränsas av människans sätt att tänka.

Ett mera meningsfullt sätt att närma sig Gud menade Areopagita är att säga vad Gud inte är. Det kallas negativ teologi.

Det gäller inte att förstå Gud utan att förenas med honom.

Utgångspunkten är att det inte går att säga vad Gud är med de mänskliga begrepp som står till förfogande. Här finns en stark koppling till Platons begreppsvärld.

Trettio tänkvärda tänkare

Boethius (480-524).

Boethius var en filosof som föraktade ära och rikedom i en omvälvande tid efter Roms fall. I många skrifter blev han en stor förmedlare av antik visdom.

Omgivningen.

Romariket slutliga fall brukar hänföras till år 476 då germanen Odovakar gjorde en statskupp och avsatte kejsaren. Odovakar framtogs i sin tur makten över Rom år 493 av Theodorik den store. I själva verket var det Västrom som föll. Den formella makten tillhörde fortfarande Östrom med huvudstaden Konstantinopel. Theodorik härskade som en vicekonung gentemot Konstantinopel från staden Ravenna. I Ravenna finns många unika minnen och lämningar från den brokiga tiden efter "Pax Romana", den romerska freden. Boethius var ämbetsman hos Theodorik.



Theodorik den stores grav i Ravenna_

Boethius.

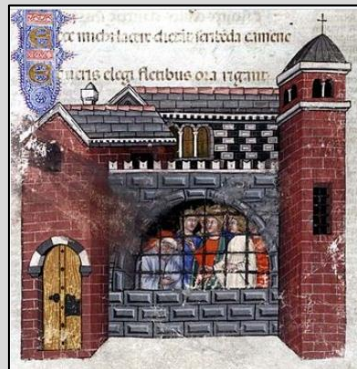
Rom var födelsestaden för Boethius. Han kom från en kristen patricierfamilj som gav honom en gedigen utbildning.

Boethius lärde sig bland annat grekiska. Kanske hade han till och med studerat i Aten. Boethius översatte flera grekiska filosofers verk och blev på så sätt en brygga mellan antiken och medeltiden.



Det fantastiska med dåtidens bildning var att det omfattade så många ämnen. Utöver filosofi behärskade Boethius astronomi, matematik och musik. Boethius översättningar och tolkningar av nämnda ämnen kom att utgöra läroböcker i flera århundraden i klosterscholorna.

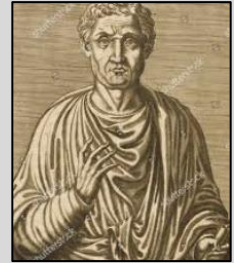
Tyvärr anklagades Boethius för högförräderi och sattes i fängelse. Något år därefter avrättades han.



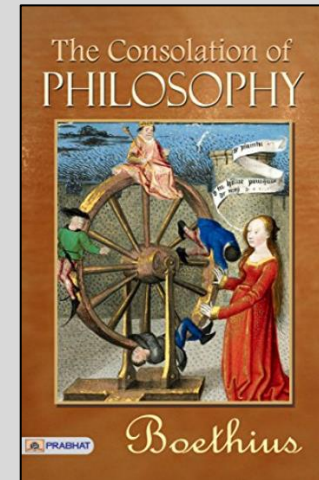
Boethius i fängelse.

Om Boethius tankar.

Boethius lär ha uttalat sig att ett liv i filosofins tjänst var den högsta formen av mänsklig tillvaro. Detta förhållningssätt tillämpade Boethius under vistelsen i fängelset. Han valde att skriva boken "Om filosofins tröst" som gav honom stöd i fängelse-tillvaron.



Boethius var djupt kristen men ansåg att filosofin gav andra existentiellt belysande insikter och förståelse.



Materiell rikedom och ära ansåg Boethius inte vara värda det minsta. Det var helt förgängliga värden.

Det utrymme vi uppfattar av hela universum är så oändligt liten att få slutsatser kan dras och förståelsen är mycket begränsad ansåg Boethius.

Isidorus av Sevilla (560-633).

Isidorus av Sevilla räddade och förmedlade ett ovärderligt kunskapsarv från antiken vid övergången till medeltid. Han enade ett splittrat rike på Iberiska halvön efter Roms fall och reformerade skolsystemet.

Spanien ockuperat av germaner.

Större delen av Iberiska halvön tillhörde Rom under namnet Hispania.

Under 400-talet drog germanska folk genom Hispania och Rom förlorade landsdelen.

Bland de germanska folken återfanns vandaler.

De drog vidare till norra Afrika för att så småningom plundra (vandalisera) Rom.

Visigoterna stannade på Iberiska halvön och etablerade ett löst sammansatt rike under åren 475-711.



Sevilla ingick i det visigotiska riket. I Sevilla levde och verkade ärkebiskopen Isidorus. Han blev mycket känd som Isidorus av Sevilla.

Isidorus av Sevilla.

Isidorus betraktas vara den siste kristne filosofen från antiken.

Omkring år 500 börjar ju medeltiden.

Isidorus blev en förmedlare av en stor del av kunskapsarvet från antiken.

I Isidorus skrift "Etymologier" nedtecknade han lärdomar inom jordbruk, medicin, geografi, arkitektur, skeppsfart, krigskonst, religionkunskap, helgon och martyrer, historia och mycket annat.

Det var en orolig tid i regionen. Främmande folk drog genom landet, plundrade och våldförde sig.

Isidorus lade mycket energi på att sprida en enhetlig kristendom och jämka folket till en samsyn. Nya skolor inrättades och flera koncilier hölls för att nå samstämmighet. Isidorus skrifter om goterna utgör en av de viktigaste källorna om dessa folks historia med betoning på tiden på Iberiska halvön.



Isidorus eftermäle.

Isidorus nedtecknade i skrifter räddade mängder av kunskap ur det antika arvet. Hans skrifter spreds över en stor del av världen. Skrifterna var bland de mest lästa under hela medeltiden.



Isidorus hedras med fina avbildningar.

Isidorus framförde att alla ord har ett ursprung som förmedlar kunskap om den tid då ordet formulerades. Via ordens historia kan man utläsa mycket av de tankar som rådde. En ovanligt förutseende om kommande språkvetenskap.

Genom att integrera flera intellektuella ämnesområden såg Isidorus helt nya tanke-mönster som bibringats till eftervärlden.



Beda Venerabilis (672-735).

Beda Venerabilis är en gigant bland berättarna om historien i Britannien. Hans analyser och kommentarer av andra samtida verk har också räddat ett stort kulturarv.

Det splittrade Britannien.

Beda levde när Britannien var splittrat i små riken som konkurrerade om makten. Det blev Wessex som kom att växa fram som enade det vi idag benämner England.



Kristendomen hade i norr spridits från Irland medan de södra delarna influerades från fastlandet.

Från Irland och Britannien spreds kristendomen till de norra delarna av Europa. Även till Skandinavien där det särskilt i Västergötland finns många lämnade minnen. De många klostren i Britannien blev lärdomscentra.

Beda Venerabilis.

Venerabilis betyder "den vördnadsvärde". Beda har fått detta tilläggsnamn av eftervärlden för sin djupa visdom.

I klostret i Jarrow skrev Beda Venerabilis ned Britanniens historia och en mängd andra viktiga fakta. Beda skrev själv också hymner och dikter.

Jarrow ligger på ostkusten ungefär där kartans "Northumbria" är beläget.

Klostret var ett unikt lärdomscentra under perioden då Beda verkade.



Ruiner av klostret i Jarrow.

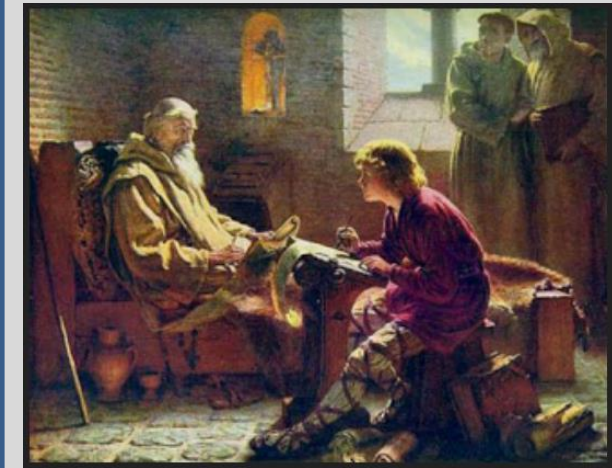
En omfattande litteratur är lämnad efter Beda.



Bedas eftermäle.

Beda var den förste store filosofen och tänkaren i Britannien. Han var också den store historieskrivaren om Britannien.

Beda var oerhört produktiv och dessutom mycket språkkunnig. Han översatte och kommenterade flera litterära verk.



Bedas mest kända egna verk är "Den engelska kyrkans och det engelska folkets historia". Ett ovärderligt historiskt verk med årsdatering relaterat till vår tideräkning.

Beda var intresserad av årsdateringar och skrev verket "Om tideräkning". Han var mycket medveten om dåtidens astronomi.

Beda uttalade att det inte är solen och månen som bestämmer tiden utan tiden skapades av Gud samtidigt som världen skapades.

Trettio tänkvärda tänkare

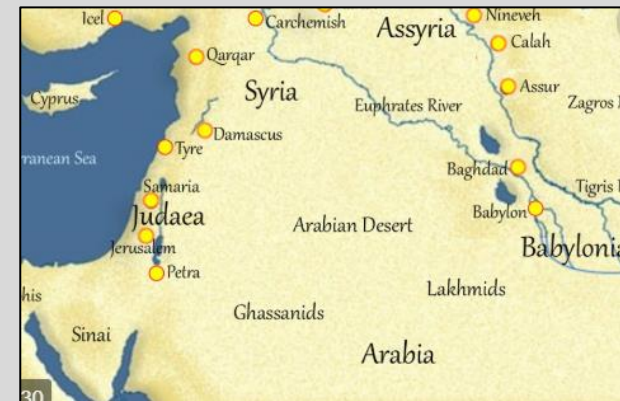
Al-Farabi (870-950).

Al-Farabi är i västerlandet förmodligen mest känd under namnet Alfarabius. Bagdad, Damaskus och Aleppo var under lång tid spännande metropoler för filosofer och kulturpersoner. Bland annat fanns ett av världens mest omfattande bibliotek i Bagdad. Det var i dessa miljöer Al-Farabi verkade.

Mellanöstern som kosmopolitisk plats.

I mellanöstern möts Asien, Afrika och Europa med ett tillflöde av människor och idéer i en ständig ström. I det intensiva kulturutbytet har trakten skapat många tänkvärda och visa personligheter.

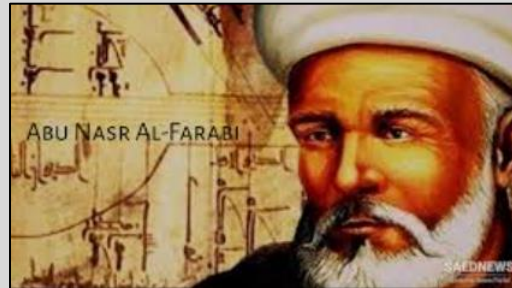
Araberna spred sig med islam som ledlyd till hela mellanöstern under perioden 632-750. Bagdad och Damaskus kom att växla som huvudorter.



Under abbasiderna regentskap kom perserna att få allt större inflytande. Bagdad blev då huvudstad.

Tänkarna i regionen.

I många provinser blev befolkningen tvåspråkig med arabiska och sitt lokala språk. Arabiska kom att bli kanslispråk vilket medförde att kommunikationsutbyte underlättades på samma sätt som latinet gjorde i väst.



Al-Farabi var filosof, vetenskapsman, matematiker och även musikvetare m,m. Filosoferna i regionen hade *förnuftet* som ledstjärna. Tänkarna var mycket pålästa om de de tidiga grekiska filosoferna och tog många intryck från särskilt Platon och Aristoteles.

Filosoferna förnekade inte religionens betydelse även om man emellanåt kom i konflikt med skriftlärda. Många gånger fick filosoferna stöd av intresserade härskare.



Al-Farabi.

Al-Farabi föddes nära Samarkand i Uzbekistan men växte upp i Syrien.

Al-Farabi hade ett distanserat förhållande till Koranen men han var troende.

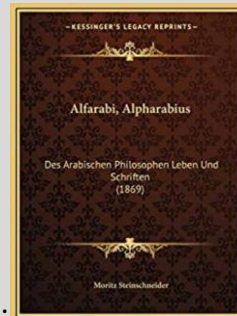
Skapelsen såg han som en oavslutad process styrd av Gud. Regenten var nödvändig för samhället eftersom individen inte kan förstå hela sammanhangen.

Universum är en harmonisk helhet där allt är sammanvävt ansåg Al-Farabi.

Författaren Al-Faradi.

Genom Al-Faradi räddades mycket av de stora grekernas tankevärld. Han nedteknade fakta och gav djupsinniga kommentarer till bland annat Platon och Aristoteles.

Egenhändiga skrifter om metafysik, fysik och samhälle ingick också i författarskapet.



Al-Farabi är vida känd i mellanöstern genom att han bland annat är avbildad på sedlar och frimärken.

Trettio tänkvärda tänkare

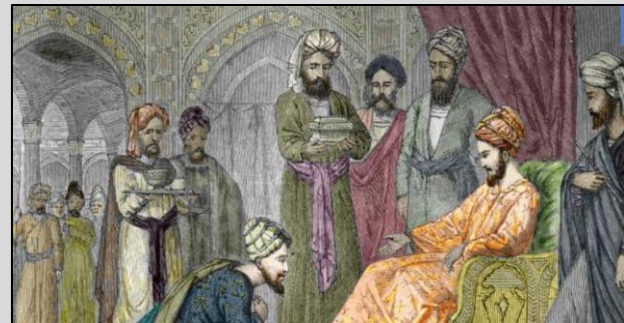
Ibn Sina/Avicenna (980-1037).

Ibn Sina kallas ofta också för Avicenna. Kanske är han mest känd under det senare namnet. Ibn Sina är mest känd för sina medicinska skrifter som kom att spridas över hela världen under flera århundraden.

Läkare förväntades under perioden också vara kunniga i filosofi, vara visa och beakta själens påverkan på människan. Dessutom skulle läkarna uppvisa hög moral.

Ledande islamsk läkarvetenskap.

Från 900-talet och framåt var förmodligen de islamska läkarna de mest kunniga i världen. Förutom att betjäna de islamska hoven kom också regenter och ledande personer i västerlandet att dra nytta av de framstående medicinerna.



De islamska läkarna tog tillvara kunskap från de gamla grekerna och alla andra som kunde bidra till den medicinska kunskapsmassan. Ibland ledde det till konflikter då viss lärdom stred mot de religiösa dogmerna.

Ibn Sina.

Det sagoomspunna Bucharra i Uzbekistan var Ibn Sinas födelse- och uppväxtstad. Där fick han lära sig medicin, naturkunskap och filosofi. Ibn Sina kom så småningom till det persiska hovet i det fagra Isfahan som också är omtalat med mystik och sagor.



Medicinska handböcker.

Ibn Sina nedtecknade och illustrerade dåtidens medicinska kunskap i flera handböcker. Boken "Canon Medicinae" kom att användas som kurslitteratur över bland annat hela västerlandet. Inte minst vid universitetet i Bologna som var ledande inom medicinsk utbildning i Europa från 1100-talet.



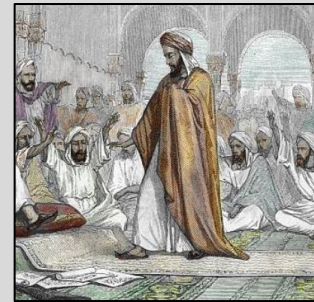
Bilden visar ett utdrag ur "Canon Medicinae" med dess utomordentliga illustrationer och medicinska anvisningar.

Synen på samhället.

Ibn Sina insåg betydelsen av att samhället delade olika arbetsuppgifter på olika människor. Det är vad vi idag kallar att människor specialiserar sig olika yrken. Ett gott samarbete krävs för få hela systemet att fungera. Därvid ställs stora krav på goda och skickliga ledare.

Filosofiska tankar av Ibn Sina.

Ibn Sina ansåg att Gud är sin egen orsak men allt annat är Guds orsak. Det är Gud som sätter igång allt. Världen är ett utflöde av Gud varur allt materiellt utgår. Detta utflöde är ständigt pågående. Kroppen har en själ men den är icke materiell enligt Ibn Sina.



Efterlämningar från Ibn Sina.

Ibn Sina är oerhört berömd inom den islamska världen. För att minnas honom har mängder av stora universitet använt Ibn Sinas namn eller Avicennas.



Universitetet i Tadzjikistan bär Avicennas namn

Trettio tänkvärda tänkare

Anna Komnena (1083-1153).

Anna Komnena var så vitt vi vet den första kvinnliga historikern. Mitt i det mäktiga bysantinska hovets intriger hamnade hon i de inre stridernas centrum. Anna är hågkommen som en beläst och mångkunnig historiker som nedtecknade händelser och fakta i sin ensamhet i ett kloster. Anna var också poet och krönikör.

Omgivning.

Anna Komnena var prinsessa vid hovet i Konstantinopel. Hon var gift med Nikeforos. Annas far var kejsare Alexios Komnenos. Under perioden led det Bysantinska riket av att turkiska folk trängde på i de östra delarna. Kejsaren lyckades hålla emot angreppen och fick emellanåt också hjälp av korsriddarna som sökte befria det heliga landet Palestina med Jerusalem som centrum. Att leda det Bysantinska riket var en svår uppgift under denna oroliga tid. Ledarskapet var avgörande för landets framtid.

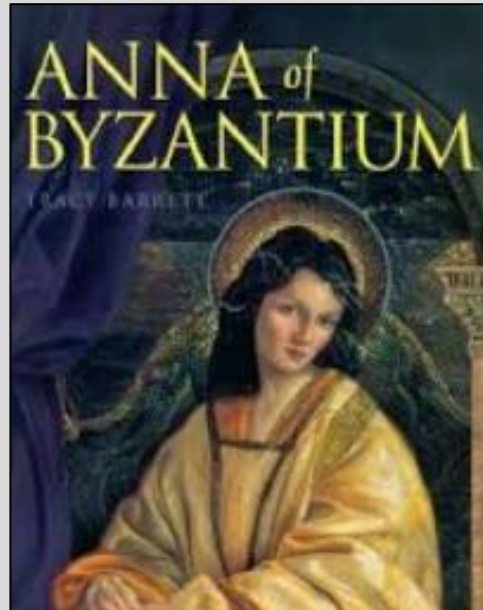


Försök att göra maken till kejsare.

Anna var det äldsta barnet till kejsaren. Hon hade en yngre bror vid namn Johannes. Det var sedvänja i riket att äldste brodern fick efterträda som kejsare. Kejsare Alexios avled år 1118 och Annas lillebror Johannes fick naturligt efterträda sin far som kejsare.



Anna och Annas mor intrigerade gentemot Johannes för att Annas make skulle utses till kejsare. Anna skulle i så fall bli kejsarinna. Kejsar Johannes lät då modern och Anna förvisas till ett kloster som var tillägnat Jungfru Maria Kecharitomene.



Den kunskapshungriga och bildade.

Anna var ovanligt bildad för sin samtid. Trots motstånd från omgivningen ägnade hon mycket tid att studera filosofi, medicin, vetenskapliga skrifter och litteratur. Kvinnor fick verka i det fördolda enligt grekisk tradition. Anna lyckades dock framträda bland mindre grupper och spred sina åsikter.



Anna skrev "Alexiaden".

Anna är kanske mest känd för sitt litterära verk "Alexiaden". Verket är ett stort epos över samtiden i Bysantinska riket. Fadern Alexios hyllar hon varmt i eposet.

Förutom hyllningen av fadern beskrivs striderna mot normandiska riddare och omgivande krigiska stammar.

Annas skildring av korsriddarnas vulgära beteende under första korståget (1096-1104) ger en helt annan bild än den som skildrats i västerlandet.

Homeros skrifter har förmodligen varit förebild för Alexiaden. En skillnad är att Annas verk är skrivet på prosa.

Trettio tänkvärda tänkare

Ibn Rushd /Averroës (1126-1198)

Averroës kom från Cordoba i södra Spanien som under hans levnad stod under islamskt välde. Averroës tillhör de stora arabiska tänkarna.

Han hette Ibn Rushd och är i västerlandet mera känd under namnet Averroës.



Averroës personalia.

Cordoba var huvudstad i ett eget fristående kalifat inom islam under perioden 929-1031. Staden hade under perioden en högkulturell utveckling som också avspeglade sig till tiden då Averroës levde. Först år 1236 återerövrade de kristna arméerna Cordoba.

Averroës var livläkare åt kalifen. Araberna var världsledande inom medicin och för det mesta mycket välutbildade inom filosofi, juridik och andra ämnen. Detta gällde i högsta grad den vise Averroës.

Mest känd som filosof.

Averroës studerade noggrant de grekiska filosoferna. Särskilt analyserade han Aristoteles som var mycket aktuell under perioden trots att Aristoteles verkade cirka tretton hundra år tidigare.

Genom Averroës skrifter översattes till latin medverkade han, liksom flera andra arabiska kulturpersoner, till att rädda de gamla, ofta glömda, antika tänkarnas tankeverk.



Synen på Gud.

Averroës var muslim. Han såg många likheter mellan judendom, kristendom och islam. Averroës menade att Gud tänker inte alls som vi människor utan följer sina egna lagar. Därför kan vi inte förstå hur Gud tänker.

Uppfattning om skaparen.

Hur man än analyserar orsakskedjor slutar kedjorna alltid med en sista orsak som är Gud. Denna uppfattning hävdade Averroës i likhet med Aristoteles. Skapelsen är inte stationär utan är i en ständig förändring styrd av skaparen. Averroës menade att Gud känner universums lagar inifrån medan människan får härleda kunskapen utifrån.

Stor samhällspåverkan.

Averroës tankar påverkade makthavarna till religiös tolerans och human inställning vid maktutövning.

Även rättsförfarandet utvecklades i humanitär riktning.

Stor tolerans kom att råda mellan muslimer, kristna och judar som utgjorde en stor folkmängd i Andalusien.

Averroës hävdade att utan hög moral fungerade inte samhället.



Averroës hyllas med staty i Cordoba.

Trettio tänkvärda tänkare

Moses Maimonides (1135-1204).

Maimonides räknas som en av de främsta judiska filosoferna inom det judiska kulturarvet.

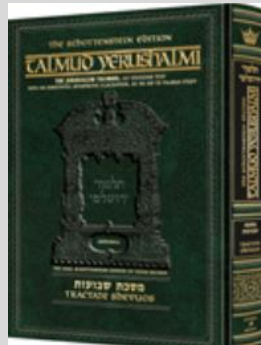
Samtiden.

Kristna, arabiska och judiska tänkare sökte alla finna en filosofisk acceptabel lösning på hur Aristoteles och Platons förhärskande sanningar kunde inlemmas i deras respektive religion.

Judarna har i huvudsak två heliga skrifter i Tora och Talmud.



Tora och Talmud – judarnas heliga skrifter.



Moses Maimonides.

Maimonides föddes i det islamiska Cordoba. Han var både läkare och filosof. Dessutom bevandrad inom många andra närliggande ämnen.

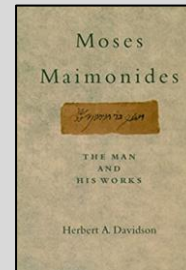
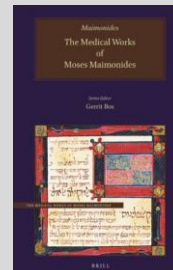
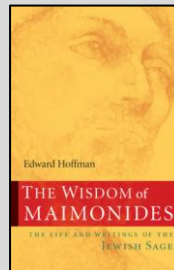
Hela familjen tvingades flytta till Nordafrika där Kairo kom att bli huvudorten.

Orsaken till flytten var att en ny arabisk ätt, almohaderna, tog över makten i Cordoba. Judarna hade tidigare behandlats väl av det arabiska styret. Nu hårdnade styret. Maimonides besökte Palestina under den tid då korsfararna härjade där. Vid besöket insåg han sina starka kopplingar till det judiska kulturarvet. Han kom att fördjupa sig i de urgamla judiska skrifterna.



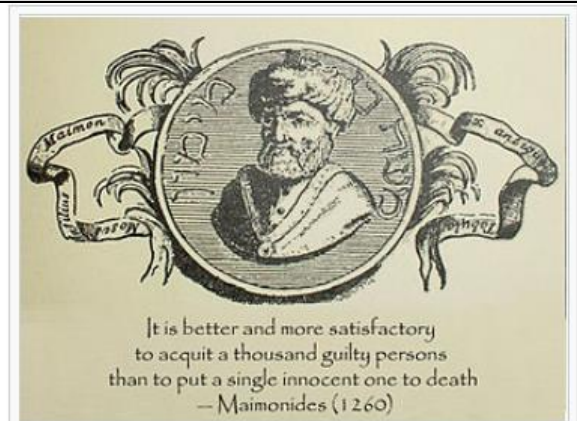
Maimonides avbildad på israeliska sedlar.

Maimonides var också läkare. Han kom att bli livläkare åt den stor Saladin. Saladin som besegrade korsfararna och kom att härska över Palestina med omnejd.



Maimonides eftermäle.

Maimonides studerade djupt de heliga judiska skrifterna. Han sammanställde innehållet så att det pedagogiskt passade en större mängd läsare. Maimonides anslöt sig till de heliga skrifternas syn på skapelsen invävd i en icke bokstavstrogen tolkning. Tolkningen av innehållet i de heliga skrifterna ansåg Maimonides måste göras symboliskt. Bland övriga av Maimonides ställningstaganden var att man endast kan säga vad Gud inte är istället för vad Gud är. Maimonides hade en för tiden ovanlig begåvning att skriva vetenskap utan religiös inblandning. En förmåga som var ovanlig i samtiden. Särskilt är hans skrifter inom medicin kända.



It is better and more satisfactory to acquit a thousand guilty persons than to put a single innocent one to death.

Trettio tänkvärda tänkare

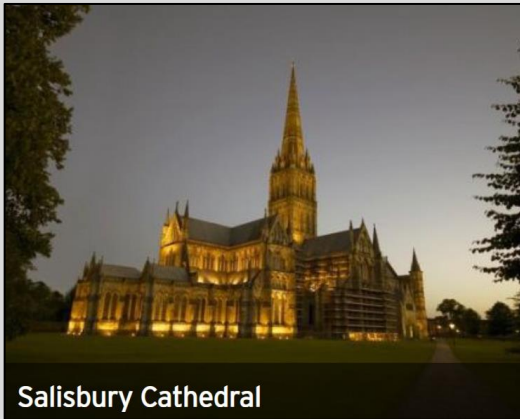
Robert Grosseteste (1168-1253).

Grosseteste var biskop i engelska Lincoln. Förutom teolog var han statsbyggare och framför allt naturfilosof.

Som naturfilosof vurmade han för *ljuset* som han ansåg gjorde det möjligt att i en struktur uppfatta världen.

Det stora intresset för ljuset.

Under Grossetestes samtid rådde ett stort intresse för ljuset som fenomen. Bland annat studerade man ljusets flöde när man konstruerade katedralers fönsteröppningar och dess färd ljuset fortsatte i.



Salisbury Cathedral

Ljuset som fenomen ansågs vara det synliga intrycket av Gud.

Förutom ljuset som upplysare studerade man optik och lade grunden för ny kunskap.

Det är viktigt att komma ihåg att mycket av vetenskap härleddes via kyrkans folk under denna tidiga medeltid.

Robert Grosseteste.

Grosseteste gav ljuset ny innebörd som kom att betyda mycket både inom teologi, filosofi och naturvetenskap.

Han var biskop och undervisade bland annat i Oxford.

Enligt Grosseteste var världen från början endast mörk materia. Gud skapade med ljuset alla geometriska former och gjorde allt synligt. Denna process har Grosseteste beskrivet i sitt verk "Hexaameron" som utgör en kommentar till Bibelns skapelseberättelse.

Regnbågens ljus och färgskalor intresserade sig också Grosseteste för. Iakttagelserna skrev Grosseteste ned i en skrift om regnbågen. Man ser genast att kunskapen om optik växte fram.

Grosseteste hade en idé om att all materia har ett skikt där ljus är inneslutet. Detta skulle i sin tur innebära att allt i hela världen hänger samman.



Intresset för Robert Grosseteste och hans idéer röner fortfarande stort intresse. Mycket är analyserat och nedskrivet i nutid.

Några tankar av Grosseteste.

Förutom att Grosseteste var naturfilosof var han teolog. Det medför att innebörden av många slutsatser tolkade Grosseteste i Bibelns anda.



När ljuset når våra sinnen tolkar intellektet, själen, dess innebörd enligt Grosseteste. Med själen förstår vi ljusets förmedlade innebörd. Själen kan dock vara påverkad av arvsyndens. Grosseteste ansåg att det var endast med matematikens hjälp vi kan förstå världen. Det ger den sanna kunskapen, scientia.

Det är noterbart att man redan för cirka tusen år sedan sökte svar på frågor om ljusets fenomen.

Tolkningen av iakttagelser gjordes självklart omgiven av den kunskapsmassa som då fanns tillgänglig. Nyligen konstaterade forskare att ljuset kan avvika från den räta linjen. Ny kunskap om ljuset växer sålunda fortfarande fram.



Trettio tankvärda tänkare

Mäster Eckehart (1260-1327).

Mäster Eckehart väckte nya tankar under sin livstid som fortfarande beundras och lever kvar i nutid. Som alltid vid nytänkande fick han fiender och trogna sympatisörer.

Omgivning.

Under 1200-1300-talen var nästan samtliga filosofer också knutna till kyrkan och därmed teologins tankenötter.

Franciskus av Assisi vidgade den kristna synen på tillvaron till att också omfatta naturens inlemmande i det levande allt.



En annan tendens under samma tid var att vända sig inåt mot själen istället för de yttre procedurerna och den fysiska verkligheten.

Kroppen skulle vara ett redskap för själen istället för tvärtom. Denna inställning kan också återfinnas i andra religioner än kristendomen.

Mäster Eckehart.

Eckehart föddes i tyska Hocheim. Han trädde in i dominikanrörelsen via klostret i Erfurt. Eckehart kom snart till Paris där han avlade magisterexamen och utnämndes till professor i teologi.

I Eckeharts undervisning, predikningar och skrifter framförde han nyplatoniska tankar som den etablerade kyrkan vände sig mot.

År 1326 ställdes han inför inkquisitionens domstol anklagad för kätteri. Resultatet kom året efter som en bulla. Men då hade Eckehart redan lämnat jordelivet.

Eckeharts läror har till delar eller helt antagits av många i hans eftervärld.

Många texter av Eckehart är på latin. Men han skrev och predikade också på tyska. Eckehart lade därigenom grunden för ett reformerat tyskt språk!



Några tankar om Eckeharts livsverk.

Eckehart beundrade Platons tankar.

En av de viktiga frågorna som väcktes hos Eckehart var om det finns en form av universell vishet. Kan Platon för mer än tusen år sedan haft samma tankar som människor i nutid? Finns det ett gemensamt gudsmedvetande hos alla människor?

En tanke framträdde att kanske kunde den grekiska filosofin till delar komma ur samma källa som kristendomen?



År 2010 uppmärksammades Eckehart eftersom det var 750 år sedan hans föddes. Man kunde då läsa att många visa och välrenommerade personer ansåg att Eckehart var kanske den störste vishetsläraren någonsin.

Innerlig tro präglad av mysticism skulle man uppnå i avskildhet enligt Eckehart. För att förstå Gud måste man frigöra sig från förmänskligande tankar.

Enligt Eckehart finns det i människans själ en ofödd del som är vårt allra innersta.

Trettio tänkvärda tänkare

Ibn Khaldoun (1332-1406).

En av de mest betydande arabiska tänkarna var Ibn Khaldoun från Tunis. Han var samhällsvetare, historiker och förmodligen den förste sociologen.



Staty av Ibn Khaldoun i Tunis.

Bakgrund.

Ibn Khaldoun fick en mycket gedigen utbildning och innehållsrik uppväxt genom att hans föräldrar tillhörde en förmögen släkt. Släkten hade hamnat i Tunis när morerna drevs ut från Spanien under 1200-talet. Ibn Khaldoun kom under en tid att verka i Granada i Spanien, som fortfarande var under arabiskt välde.

Tunis drabbades av digerdöden 1348 varvid Ibn Khaldouns föräldrar dog. Han kom till Marocko, Algeriet, Andalusien, Kairo i Egypten m.fl. ställen.

Ibn Khaldoun lärde sig därmed mycket om historia och samhället.

Samhällsanalytiker.

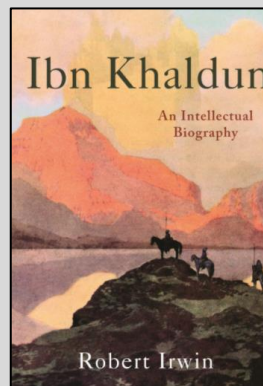
Ibn Khaldoun ansåg att det inte räckte med att återge vad som hänt i historien. För att förstå skeenden måste man sätta sig in i sammanhangen och ge förklaringar. På detta sätt växer kunskapen om samhällsbyggnad vilket också bör och kan påverka nya beslut avseende samhället.

I förklaringarna kan man inte bara vara logisk och teknisk utan söka förstå relationer mellan människor och grupper samt de mentala förutsättningarna. Det var början på ämnet sociologi!

Ibland kallas Ibn Khaloud "den förste sociologen".

History of Sociology

- Ibn Khaldun (1332 - 1406)
- Thought to be **world's first sociologist**
- Wrote about many theories of interest today:
 - Theory on Social Conflict
 - Nomadic vs. Sedentary Life
 - Description of Political Economy
- Performed a study on a **tribe's social cohesion and capacity for power**



Strukturerat tänkande.

Ibn Khaldoun hävdade att man måste se samhällsutvecklingen i sin helhet så att alla påverkande områden kan härledas med dess samband och orsaker.

Dessutom menade han att man bör analysera kunskapen på olika *förstoringsnivåer* och härleda *samband* inom respektive nivå. Innebörden av det tänkande, som Ibn Khaloud redan i slutet på 1300-talet tillämpade, var det vi idag kallar "systemlära"!

Ibn Khaldoun låg långt före sin tid.



Det dynamiska samhället.

Ibn Khaloud skrev verket "Prolegomina: en introduktion till världshistorien". Med "världen" avsågs regionerna i norra Afrika vilka vid dåtiden var de mest kända för författaren.

Ibn Khaldoun hävdade att samhällen genomlöper cykler av utveckling. Genom förändringar och förnyelse förskjuts makt, ekonomi, kunskap osv i cykler i all oändlighet.

Trettio tänkvärda tänkare

Pico Mirandola (1463-1494).

Från det sprudlande kulturlivet i Florens kom Pico Mirandola att utvecklas till en tänkare som lämnat lärdomsspår in i nutid.

Omgivning.

Florens var under 1400-talet en kosmopolitisk stad där kulturlivet blomstrade.

Med familjen Medici rikedom som stöd lyckades så gott som alla kulturformer utvecklas till en unik världsnivå.

I Florens verkade de berömda konstnärerna, arkitekterna, författarna och filosoferna.



Brunelleschis dom är Florens berömda profil.

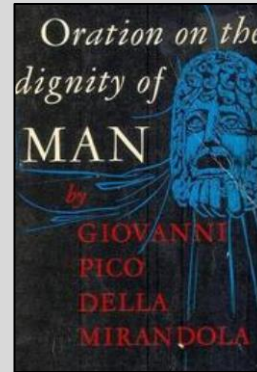
Pico Mirandola var en av de stora filosoferna i Florens. En annan banbrytande filosof i samma stad var Ficino. Man brukar benämna den frodande tankeverksamheten under 1400-talet för "renässansfilosoferna".

Pico Mirandola.

Mirandola tillhörde Florens aristokrati. Han studerade filosofi i Padua och Paris.

Dessutom lärde han sig hebreiska och grekiska och kunde därmed tränga in i den ursprungliga antika litteraturen.

Mirandola sökte efter, som han trodde, urgammal visdom som skulle skapa förståelse mellan människorna och därmed skapa fred. I skriften "Tal om människans värdighet" uttrycker Mirandola stor tolerans mot alla olika kulturella och religiösa inriktningar.



I Rom skulle Mirandola år 1487 lägga fram nio hundra teser på ett stort seminarium. Påven satte stopp för arrangemanget eftersom det bedömdes vara kätterskt. Mirandola såg sig nödsakad att fly till Frankrike. Mirandola kunde återvända till Florens tack vare hjälp från familjen Medici.

Några tankar från Mirandola.

En av de viktigaste tankarna av Mirandola var tron på en gemensam urgammal visdom för människan. Visdomen från judarnas kabbala gjorde stort avtryck på Mirandola.

Mirandola ställde sig också frågan varför människan är det lyckligaste av alla levande varelser. Han ansåg att människan inte var instängd i sitt tänkande utan själv väljer sin väg till skillnad från andra varelser.

God the Father, the supreme Architect, had already built this cosmic home we behold, the most sacred temple of His godhead, by the laws of His mysterious wisdom.

- Giovanni Pico della Mirandola

Mirandola lovordade det filosofiska livet. Att kunna ta alla tänkares visdomar i en syntes var eftersträvänsvärt.

Att söka den gamla visdomen utgör inte bara att söka fakta och eventuellt nedteckna dem utan att söka förståelse var det viktiga enligt Mirandola.



Trettio tänkvärda tänkare

Erasmus av Rotterdam (1469-1536).

Erasmus såg sig själv som europé och inte bara som nederländsk. Tolerans via öppna samtal ansåg Erasmus var det bästa sättet att utvecklas som människa.

Med Erasmus tankesätt som förebild har hans namn använts i många internationella projekt inom bland annat EU.



Tankeflöde i Europa.

Under 1400-talets sista hälft spred sig renässansen som kulturyttring inom alla konstarter.

Bland de stora tänkarna återfanns bland annat Pico Mirandola (1463-1494) i Italien.

Mirandola ansåg att mycket av den europeiska människans tankesätt kom från österlandet.

Från araberna, judarna m,fl. flödade

urgammal visdom som man inom kristendomen bör integrera. Med stor vördnad mot alla tidigare tänkare måste vi skapa hög tolerans i det att det finns ett universellt likartat existensproblem för alla människor.

Erasmus av Rotterdam.

Under perioden idkade norra Italien och västra Europa en intensiv handel. I städer som Brügge, Rotterdam, Amsterdam, London, Paris och Lyon strömmade förutom handel också ett flödande tankeutbyte.

Erasmus växte upp i Rotterdam. På grund av ekonomiska svårigheter gick han i kloster 23 år gammal. Två år senare blev han prästvigd. Han erbjöds lämna klostret och istället ta befattningen som sekreterare åt biskopen i Cambrai. Erasmus hade uppmärksammats för sin verbala formuleringsförmåga.



I den nya befattningen mötte Erasmus den nya renässanshumanismen från Italien. Erasmus erhöll ett enormt nätverk med de stora tänkarna i väster. Bland annat blev han livslång vän med Thomas Moore i England. Erasmus reste till de stora städerna längs Rhen. I Basel förstod han tryckkonstens nya möjligheter att sprida budskap.

Erasmus lärde sig grekiska för att kunna läsa Bibeln från ursprung utan mellanliggande översättningar och därmed tolkningar.

Tolerans och vidsynthet.

Människor som samtalar tvingas att ta hänsyn till varandras åsikter var en tes som Erasmus drev. I Erasmus verk "Förtroliga samtal" hävdar han också viljans frihet vilket under samtiden motsade den rådande inställningen inom främst kyrkan att följa sin bestämda lott.

Personlig tolkning av Bibelns budskap.

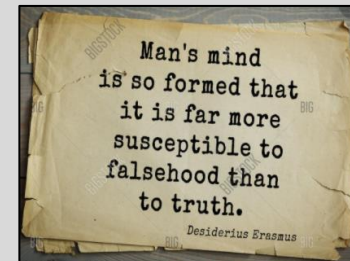
Genom att göra Bibeln tillgänglig för nästan alla genom den nya tryckeritekniken sökte man överlåta tolkningen av Bibelns budskap på den enskilde i större utsträckning. Samma idé spreds österut i Europa. Martin Luthers tankar var i antåg.

"Devotio moderna".

Uttrycket i rubriken betyder "modern hängivenhet". Det var en av Erasmus stödd rörelse som ville skapa nytt liv inom kyrkan.

Hög moral, fromhet och ett kristet dagligt uppträdande i överensstämmelse med Bibelns evangelier var viktiga dygder.

Erasmus ville inte ha splittring inom kyrkan trots att många gjorde hårdnackat motstånd mot de nya idéerna.



Erasmus är känd för sina spetsiga iakttagelser. Ovanstående citat kan påminnas om spridningen av konspirationsteorier.

Trettio tänkvärda tänkare

Bartolomé de Las Casas (1474-1566).

Bartolomé de Las Casas kallas "indianernas beskyddare" eller "indianernas ängel". Han tog beslut att söka dämpa hemskheterna som spanjorerna utförde mot indianerna i Mellan- och Sydamerika.

De spanska övergreppen mot indianerna.

Spanjorerna lade under sig större delen av Sydamerika och Mellanamerika under 1500-talet. Girigheten efter guld medförde att den inhemska befolkningen behandlades fullständigt hänsynslöst.



Indianerna hade inget människovärde. De behandlades värre än djur. I ett fåtal fall gjorde indianerna motstånd men i merparten av fallen intog man en passiv hållning. Indianerna var förskräckta över spanjorernas eldvapen som de aldrig tidigare sett. Också hästar var helt främmande för indianerna.

Bartolomé de Las Casas.

Bartolomé växte upp i Sevilla. Hans far och farbror hade rest med Columbus till den nya kontinenten och kom hem med spännande berättelser och tjuvgods.

År 1502 reste Bartolomé själv för första gången till Amerika. Likt andra conquistadorer roffade Bartolomé åt sig och hade inga moraliska betänkligheter.

Hela sex gånger skulle Bartolomé segla över Atlanten. Resan brukade ta runt 60 dagar i vardera riktningen.

1510 prästvigdes Bartolomé. En motståndsrörelse mot spanjorernas illdåd hade precis startat.

På Kuba ingrep Bartolomé vid en massaker på indianerna. Samvetsnöden drabbade honom.



Bartolomé kom till Spanien där han inför kung och hov kom att föra en kamp för att ändra synen på indianerna och börja behandla dem som människor.

Klokt nog insåg Bartolomé att han skulle beakta vinstintressena från Spanien i de spanska kolonierna. Hans strategi fokuserade på att få indianerna mildare behandlade.

1536 utgav Bartolomé boken "Catorce remedias". I boken omvittnades att den största dödsorsaken bland indianerna var självmord. Genom att framhäva ekonomiska fördelar med att ge indianerna en mänskligare tillvaro fick Bartolomé igenom många förslag och idéer. Ibland lyckades Bartolomé till de spanska beslutsfattarna anspela på att de skulle beakta sin egen hädanfärd. Han utnyttjade skickligt ett förtäckt hot.



Bartolomé fick efter hand stöd av personer inom kyrkan. Men att vända trenden var inte lätt.

Vid några tillfällen gjorde indianerna motstånd mot spanjorerna. Handlingen ledde ofta till grymma hämndaktioner.

Bartolomé gick också till angrepp mot att sprida det kristna evangeliet med våld vilket tyvärr var väldigt utbreddt.

På Hispaniola grundade Bartolomé ett kloster dit hand drog sig tillbaka. Där skrev han sitt stora verk "Historia de las Indias".

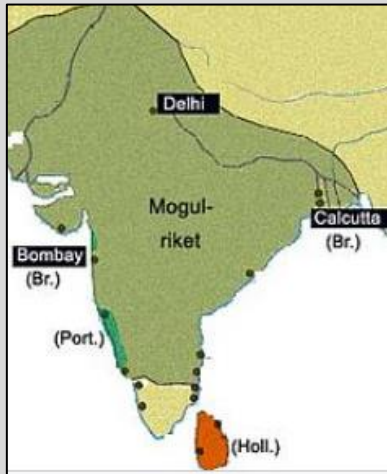


Akbar den store (1542-1605).

Akbar är en historiskt framgångsrik härskare i Indien. Han är också beundrad för sina vidsynta humanitära insatser.

Mogulriket (1526-1858).

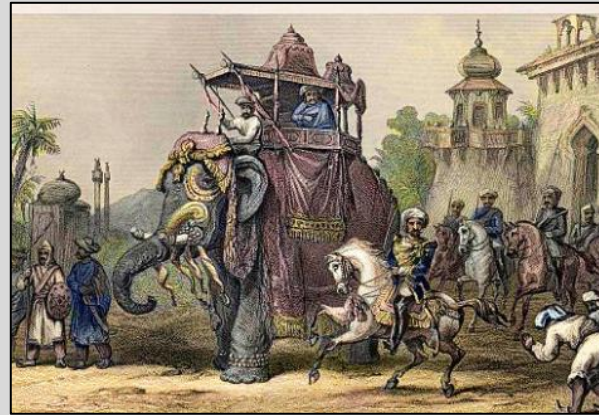
I Kabul i Afghanistan var den berömde Babur regent. Han var ättling till Timur Lenk. Babur lade grund till Mogulriket i Indien. År 1526 gick Babur in i norra Indien med en armé på 18.000 krigare. Han möttes av mer än 100.000 motståndare vid Panipat. Ett berömt slag där den skicklige fältherren Babur vann. Babur intog Dehli med omgivningar och gjorde staden till sin huvudstad. Babur är legendarisk i den indiska historien. Han var farfar till "Akbar den store".



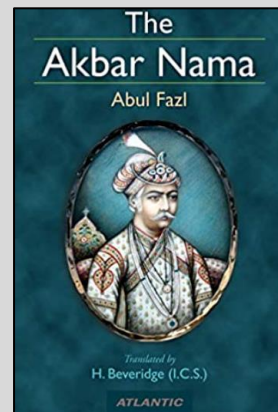
Mogulriket var ett islamiskt kejsardöme. I Indien var hinduism mycket utbredd. Även andra religionsyttringar fanns dessutom.

Akbar den store.

Akbar blev stormogul över Mogulriket efter sin far. Under faderns regentskap hade makten över väldet minskat och angrepp kom från flera håll.

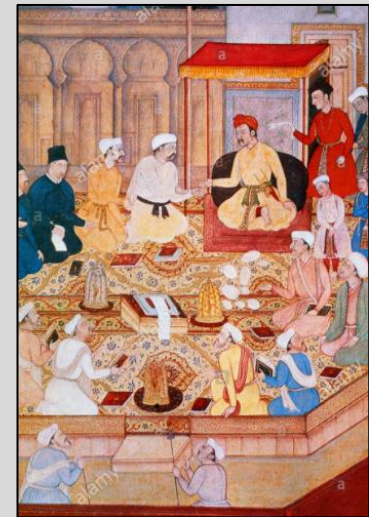


Akbar vände sig först mot de aggressiva afghanska härskarna som ständigt gjorde utfall mot norra riket. Afghanerna kvästes ordentligt så att de inte kunde återkomma. Akbar expanderade riket ytterligare och kontrollen återtog inom hela väldet.



Den vise Akbar.

Utöver sina krigiska talanger kompletterade Akbar ett regentskap med ett för tiden ovanligt mänskligt regentskap. Blodiga motsättningar hade rått mellan hinduer och muslimer under lång tid. Akbar utverkade i lagar och föreskrifter tolerans och icke diskriminering mellan olika religions-tillhörigheter. Samtidigt infördes en viss yttrandefrihet. Alla människor skulle ha rätt att tillträda ämbeten. Kompetens blev avgörande. Akbar avskaffade också sedvänjan att göra krigsfångar till slavar. Skatter som endast hade belastat icke-muslimer avskaffades.



Ovanligt bred religiös tolerans.

Akbar bjöd in representanter för hinduism, islam, judendom, kristna, sikher och andra för att i dialog söka utveckla tolerans och öka förståelse mellan de olika religionerna.

Hugo Grotius (1583-1645).

Hugo Grotius från Nederländerna kallas "folkrättens fader". Grotius var humanist, teolog, historiker, jurist och naturrättsfilosof.



Det fritänkande Nederländerna.

1568 gjorde folket i nuvarande Nederländerna uppror mot de spanska härskarna. Upproret ledde till nederländsk union år 1579. Nederländerna kom att utvecklas till en stormakt inom handel och sjöfart med kolonier över hela världen. I själva Nederländerna blomstrade kulturen upp med målare och tänkare i världsklass. En av de stora tänkarna var Hugo Grotius.

Samtida tänkare.

Med upptäckten av Amerika uppstod stora och svåra frågor om hur människor skall behandlas. Oerhörda grymheter gentemot den inhemska befolkningen i Amerika och slavarnas hantering väckte många tänkares engagemang. Alberico Gentili (1552-1608) från Italien hade formulerat tankar på en universell naturrätt som skulle precisera rättigheter som man har just därför att man är människa.

Grotius formulerade folkrätt.

Tankar om människors universella rätt hade diskuterats och analyserats i under en lång tid. Grotius formulerade och skrev ned rättigheterna på ett synnerligen modernt juridiskt sätt. Jurister brukar säga att man "kodifierar" tankar och sedvänja i tydligt hållbar text. Den av Grotius formulerade texten blev ett viktigt grunddokument som så småningom kom att leda till FN:s deklarationer av mänskliga rättigheter 1948.

Personalia om Grotius.

Grotius var en mycket religiös protestant. Trots sin religiositet menade Grotius att naturrätten skulle existera även om Gud ej existerade. Rätten var inte knuten till religion utan var en sekulär rättighet. Grotius var oerhört begåvad. Han började läsa på universitet vid elva års ålder och doktorerade vid femton. Grotius skrev om den nederländska historien och blev mycket ansedd. Genom kontakter med personer som bedrev politiska strider kom Grotius att oskyldig dömas till livstid i fängelse. Han lyckades dock fly i en boklår med hjälp av sin hustru. Grotius kom till Paris där han bland annat var Sveriges ambassadör under åren 1634-1644.



Krigslagar enligt Grotius.

Grotius formulerade regelverk för krigsföring några år efter det fruktansvärda 30-åriga kriget med dess övergrepp och bestialiska handlingar.

- Krigsfångar skulle inte längre få dödas eller förslavas.
- Kvinnor får ej våldtagas och att eventuella våldtäktmän måste straffas.
- Civilbefolkning måste skyddas.
- Förbud mot kollektiva bestraffningar.
- Tankefrihet och åsiktsfrihet. Man kan inte bestraffas för sina inre tankar.
- Rätt till asyl för politiska flyktingar.
- Person som begår krigsförbrytelser måste straffas.
- Intervention kan vara berättigat då härskare kan anses vara folkets fiende.

Ovan nämnda förslag till lagar utgör exempel på Grotius de djupa humanistiska tänkande Grotius stod för.



Grunderna i Grotius verk gäller än idag och har gjort internationella domstolen i Haag till ett effektivt instrument för bevakning av krigsförbrytelser m.m.

Trettio tänkvärda tänkare

John Locke (1632-1702).

John Locke var en gigant bland tänkarna på 1600-talet. Hans idéer fick genomslag i stora delar av samhället och gav en ny kunskapssyn.

Tankeinriktning i England under 1600-talet.

Inom universitetsvärlden levde gamla tankar kvar från antika filosofer under 1600-talet. Platon och Aristoteles dominerade fortfarande. Särskilt gällde det på universitetet i Cambridge.



Universitetet i Cambridge.

Seriösa försök gjordes att sammanfoga Platons tankar med den framväxande vetenskapen. Det gjordes även ansträngningar att se kristendomens roll i den nya tiden. Tro och vetande skulle inte stå i konflikt med varandra.

Bland utsagorna från rörelsen i Cambridge kan nämnas att anden skulle ha föregått det materiella i skapelsen. Själen avspeglar inte bara intryck från sinnena utan har en självständig förmåga. En skarp replik mot att allt är bestämt via materialistiska processer.

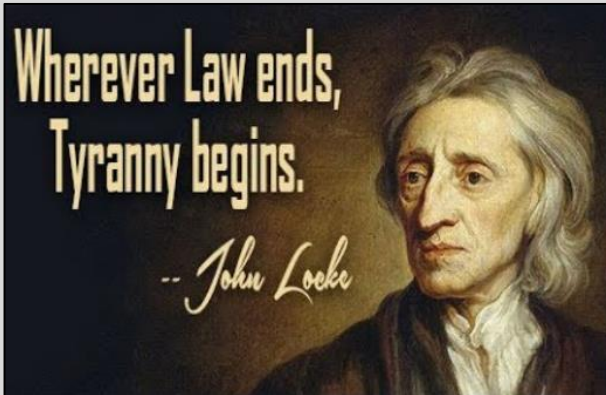
John Locke.

Locke var intensivt beundrad som filosof och tänkare i senare delen av hans levnad.

Det fanns de som uttryckte att han var den klokaste man som fanns på jorden.

Locke hade börjat som läkare via en gedigen medicinsk utbildning i Oxford.

Locke visade stort intresse för vetenskap och blev invald i Royal Society, den engelska vetenskapsakademien. Newton tillhörde också denna akademi.



Under 1600-talet utmanades kungadömet av parlamentet om maktinnehavet. Det ledde till inbördeskrig i England.

Locke hade nära kontakter med politiker som var kungafientliga. Det tvingade Locke i landsflykt till Holland. Locke kunde återvända 1689 då Vilhelm av Oranien genomfört den ärorika revolutionen.

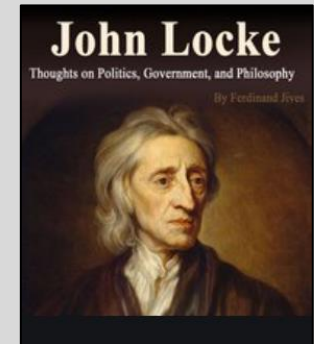
Strax efter återkomsten utgavs skrifterna "Två avhandlingar om regeringssättet" och "En essay om den mänskliga kunskapsförmågan". Locke blev världsberömd!

Några tankar av Locke.

Synen på kunskap:

Locke betraktade människans kunskaper som mycket begränsade. Den kunskap som man har begåvats med har man fått via erfarenheter. Denna tanke lade grund till *empirismen*. Människans kunskaper skulle därmed vara begränsade till nödvändiga kunskaper för praktiskt handlande. Människan har fått den kunskapsförmåga som behövs.

Locke förnekade att det finns medfödda idéer i människans själ eller att det finns medfödda sanningar. Idéer kommer endast från erfarenheter.



Synen på samhället:

Locke betonade individens naturliga rättigheter ställt mot statsmaktens. I fördraget med samhället uppger inte människor sin naturliga frihet utan bara byter ut den.

Enligt Locke skapar naturrätten en balans mellan människans skyldigheter och rättigheter. Locke värnade om äganderätten. Vidare betonade Locke det stora värdet av moraliska normer. Locke var mycket för religiös tolerans.

Baruch Spinoza (1632-1677).

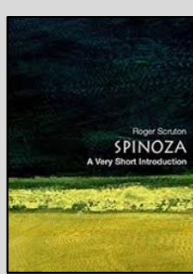
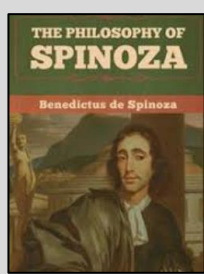
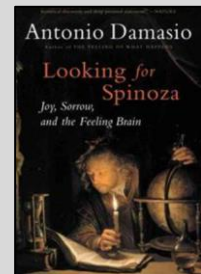
Baruch Spinoza var en av 1600-talets viktigaste filosofer. Han levde spartanskt men hade en osedvanlig förmåga att tänka nytt.

Omgivning.

Spinoza var född i Portugal i en judisk familj. Familjen hade konverterat till kristendomen men var i själva verket kvar i sin judiska tro. Likt judarna på hela Iberiska halvön blev de utsatta för förföljelse. Familjen tvingades flytta till Amsterdam.

I Amsterdam fick fadern en viktig position och kunde låta sonen få en gedigen utbildning. Baruch Spinoza lärde sig hebreiska, latin och flera andra språk. Han läste noggrant igenom de heliga judiska skrifterna i ursprungsskick.

Med sina egna unika tolkningar av skrifterna blev han utesluten ur församlingen. Han blev till och med utvisad från Amsterdam. Haag och Leiden blev nya vistelseorter. Mängder av författare har analyserat och skrivit tolkningar av Baruch Spinozas verk.



Baruch Spinoza.

Ryktet om den kunnige Baruch Spinoza spred sig och han fick kontakt med ledande statsmän. Tyvärr blev de nya kontakterna mördade så Baruch Spinoza drog sig tillbaka till ett enkelt liv.



Baruch Spinoza kom att leva i ett mot yttervärlden kärleksfullt liv. Han undvek dispyter och uppträdde milt mot alla.



Under sin livstid publicerade Spinoza bara ett verk i eget namn. Flera verk publicerades under pseudonym. Det berömda verket "Etiken bevisad på geometriskt vis" vågade Spinoza inte publicera medan han levde. Några vänner gav ut den efter Spinozas död.

Eftermäle.

Spinoza kan karakteriseras som en rationell mystiker. Hans djupa existentiella tankar, invävda i geometriska beskrivningar, avslöjar en ovanlig men synnerligen sofistikerad syn på världen.

All substans innehåller både ande och materia hävdade Spinoza. Hans tankar låg nära panteism innebärande en syn att hela universum är besjälav av ett andligt väsen. Gud och universum är därmed ett.



Människor har enligt Spinoza ingen fri vilja. Friheten ville Spinoza absolut inte avstå från. I fyndiga citat har Spinoza efterlämnat tankevärda funderingar. Citat av Spinoza: "Envar har så mycket rättigheter som han har makt".

Christian Wolff (1679-1754).

Wolff kallas "den tyska grundlighetens fader". Han har i många avseende påverkat sättet att tänka i norra Europa.

Upplysningen i Tyskland.

Upplysningstiden i Frankrike ledde till den blodiga franska revolutionen. I Frankrike ställdes kyrkan också inför upplysningens kritik.



En idyllisk bild av staden Marburg under 1700-talet.

I Tyskland fick upplysningen en helt annan karaktär.

Här sökte man i upplysningen ta tillvarata goda tankar inom det kyrkliga livet.

Särskilt gällde detta inom pietismen. Nämnda rörelse sökte kombinera ett praktiskt fromhetsliv initierat av Luthers teser.

Upplýsningen i Tyskland var inte alls aggressiv i samhällsdebatten.

Man fokuserade på den enskilda människans moralfrågor.

Christian Wolff.

Wolff var friherre och otroligt välutbildad. Han började med teologi vid det berömda universitetet i Jena. Därefter kom studier i filosofi, fysik och inte minst i matematik. Som docent i Leipzig blev han anklagad för att ha tankar som inte godtogs av kyrkan. Han tvingades till Marburg där han fick en professur i matematik. När Fredrik den store fick makten erhöll Wolff en professur i Halle. Professuren omfattade matematik och naturvetenskap.



Det var i Halle Wolff kom att få ett brett erkännande för sina tankar.

Nedanstående bild illustrerar professorsinstallationen i Halle.



Wolfss eftermäle.

Det mest betydelsefulla för Wolff var förnuftet. Med förnuftet kan man skilja rätt mot orätt. Detta finns i naturen oberoende av Guds vilja. Han menade att Gud vill det rätta därför att det rätt.

Samhället kan via hot om straff eller belöningar endast rikta sig till människor som i tanken fortfarande är oförnuftiga barn.



Den mänskliga moralen var självständig genom förnuftet menade Wolff. Förhållnings-sättet väckte dock motstånd inom fromhetsrörelsen.

Av Wolff kända skrifter återfinns "Förnuftiga tankar om Gud, världen och människosjälén" och "Förnuftiga tankar om människors göranden och låtanden".

Wolff lärde i detalj ut en mänsklig etik om rättigheter och plikter grundad på förnuftet i en anda från naturrätten.

Wolffs tankar fick ett starkt genomslag i norra Europa under 1700-talets första hälft.

Trettio tänkvärda tänkare

Jane Austen (1775-1817).

En beundransvärd kvinna bröt ny mark via litteraturen i en fördomsfull och orolig tid. Via självstudier inhämtade hon kunskaper och formulerade nytt tankegods.

Omgivning.

Om kvinnorna i slutet på 1700-talet ville vara yrkesverksamma var det bara som skollärare eller guvernant som stod till buds. Men kring sekelskiftet 1700/1800 började möjligheten att skriva romaner accepteras. Universitetet antog fortfarande inga kvinnor. Via självstudier var det enda som stod till buds. Det krävde i sin tur att bildade och välsituerade personer fanns i närheten. Plötsligt läste fler kvinnor tillgängliga böcker och började också umgås med ett ökat socialt utbyte.



Jane Austens uppväxthem.

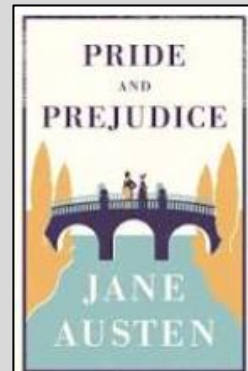
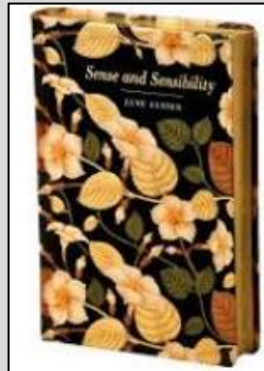
Medvetenheten om samhälls- och relationsfrågor ökade bland kvinnorna. Åsikter och analyser kunde vävas in i romanens form. Det banade väg för bland annat Jane Austen och systrarna Brontë.

Jane Austen.

Jane Austen växte upp i Chawton söder om London. Omgivningen var en landbygdsidyll. Redan som ung flicka författade Jane skrifter som lästes upp på prästgården.



Snart kunde ett förlag ge ut romanen "Förnuft och känsla" (Sense and Sensibility). Romanen blev en succé kommersiellt. I boken framkommer tydligt kvinnornas inskränkta möjligheter till förkovran. Vanligen var giftermål den enda vägen till avancemang. I boken "Stolhet och fördom" (Pride and Prejudice) framkommer kvinnors kamp i tillvaron. Kvinnors rätt till lycka med bibehållen integritet lyser igenom.



Jane Austens eftermäle.

Flera av Jane Austenböcker har filmats och några har sänts som TV-serier. Spridningen är därmed enorm.

Med sina historiska romaner beskrev Jane Austen engelskt medelklassliv i dåtidens England. Medvetenheten om kvinnors diskriminering ökade och påverkade säkert den feministiska rörelsen som skulle komma. Ett år efter Jane Austens död utgavs boken "Övertalningen" (Persuasion). Där förmedlar författaren sin tydliga syn på jämlikheten mellan könen.

I samhällsdebatten var slavfrågan aktuell. Storbritannien förbjöd slaveriet 1807 men förbudet efterföljdes inte helt i kolonierna. I boken "Manfield Park" tog Jane Austen ställning mot slaveriet.



Jane Austen bröt många vallar i sin samtid på ett mjukt indirekt sätt via sina böcker. Hennes tankar, förmedlat via böckernas innehåll, vittnar om fristående tänkande och självständighet berikat med stort mod.

Trettio tankvärda tänkare

Sören Kirkegaard (1813-1855).

Kirkegaard var den ende skandinaven som kom att bli vida känd för sina tankar. Ett mjukt yttre dolde en tämligen bitsk men oerhört klok personlighet.

Omgivning.

Köpenhamn var en spirande kulturmetropol under 1800-talets första del. Musik, teater, litteratur, vetenskap och annat blomstrade. Med Berlin och norra Tyskland hade man täta kontakter vilka gav tankeinspiration men också fientliga filosofiska debatter.

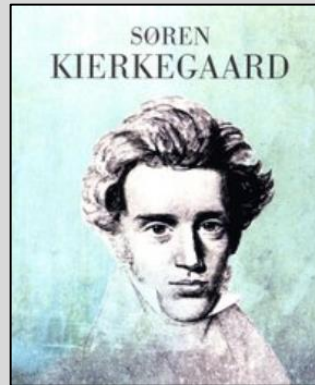


Sören Kirkegaard står staty utanför Kungliga biblioteket i Köpenhamn.

Sören Kirkegaard växte upp i denna fria stimulerande miljö. Han är förmodligen den ende riktigt stora filosofen från Skandinavien som är internationellt känd.

Sören Kirkegaard.

Sören Kirkegaard växte upp i en välbärgad familj i Köpenhamn. Familjens förmögenhet medförde att Sören Kirkegaard inte behövde särskilt mycket löpande inkomster. Han kunde ägna sin tid åt det han var intresserad av. Sören Kirkegaard slog upp en förlovning och valde att leva enskilt i sitt liv. Återkommande svärmod drabbade honom.



Mot kyrkan vände sig Kirkegaard därför att den enligt honom hade försummat eller glömt dess ursprungliga syfte och inriktning. Han var djupt troende. Kirkegaard drev polemiska diskussioner med mångahanda motståndare. Han gillade att ställa saker på sin spets och få de berörda att verkligen tänka till i sina ställningstaganden. Kanske var han ibland för smart i sin retorik.

Livet kan bara förstås bakåt; men det måste levas framåt. - Soren Kierkegaard

Kirkegaard är känd för sina sofistikerade yttranden.

Några tankar om Kirkegaard.

Gentemot flera tyska filosofers syn på sanning riktade Kirkegaard djup kritik. Kirkegaard menade att hos människan finns endast subjektiva och ovissa sanningar. Den enda sanningen är sålunda bara min egen. Sanning innebär en risk – ett ställningstagande.

*"Att våga är att förlora
fotfästet en liten stund. Att
inte våga är att förlora sin
själ."*

Søren Kierkegaard

Ångest och förtvivlan öppnar vägen till tro, en väg som är stängd för den tillfredsstälde enligt Kirkegaard.

Kirkegaard hade en pessimistisk uppfattning om världen. Följande referat återspeglar mycket av Kirkegaards positiva vackra tankar:

"Om jag vill lyckas med att föra en människa mot ett mål måste jag först finna henne där hon är och börja just där. Den som inte kan det lurar sig själv när hon tror att hon kan hjälpa andra. För att hjälpa någon måste jag visserligen förstå mer än hon gör, men först förstå det hon förstår".

Trettio tänkvärda tänkare

Robin George Collingwood (1889-1943)

Den allsidige Collingwood i Oxford lärde ut en ny syn på ämnet historia. En modern tänkare som gav honom anseende i vida kretsar inom historiefilosofin.

Omgivning.

Collingwood var professor vid universitetet i Oxford. Under 1900-talet påverkades både universitetet i Cambridge och Oxford av den berömda filosofen Wittgenstein. Bland Wittgensteins senare framhävande var att språket avbildar inte i ord verkligheten utan är beroende av den situation i vilken orden framförs.



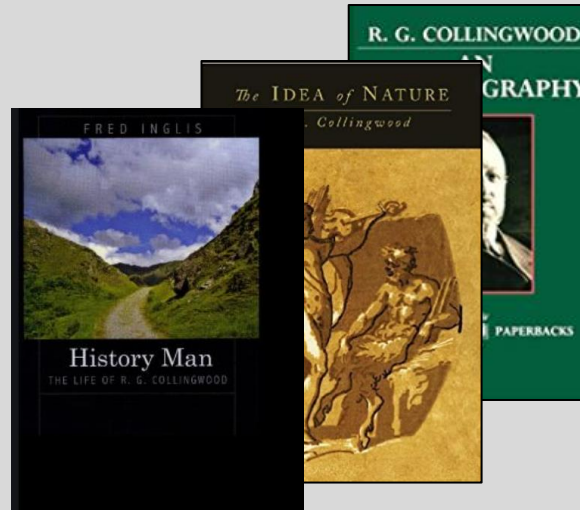
Universitetet i Oxford.

På liknande sätt verkar Collingwood hävda om historieskrivningen. Historia är inte att ange fakta utan tolka i vilka sammanhang beslut togs och vilka värderingar som utgjorde grunden för besluten.

R. G. Collingwood.

Collingwoods professur var i metafysik. Hans bredd omfattade också politisk filosofi, naturfilosofi och estetik.

Som praktiserande arkeolog och med specialintresset inom den historiska övergången när Rom tappade greppet över Britannien, var Collingwood mycket ansedd historiker.



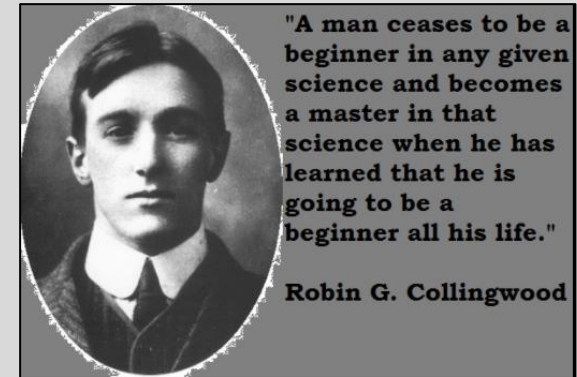
Collingwood har mest uppmärksammats om sin syn på historieskrivningen. 1946 utgavs postumt Collingwoods bok "The idea of history". Boken väckte genast stort intresse och blev den mest diskuterade skriften om historians idé under 1900-talet.

Collingwood gav under sin levnad ut flera andra uppmärksammade skrifter i andra ämnen än historia. En känd skrift var "The Principles of Art" vilket visar Collingwoods stora bredd inom olika genrer.

Några tankedrag hos Collingwood.

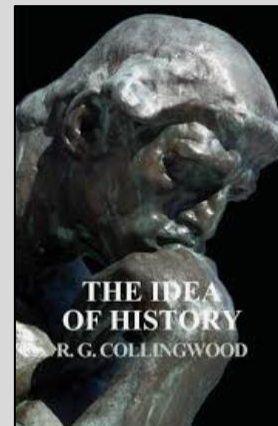
Den filosofiska inriktningen positivismen har i grova drag en syn på historien att torrt ange fakta om vad som hänt.

Collingwood vände på denna syn och menade att fakta endast var resultatet av vad man kan kalla en process.



Vad var avsikten i historiska beslut? Hur tänkte beslutsfattarna? Vilka var värderingarna som härskade och påverkade besluten? Vad var motiven till handlingarna? Kände man empati med fienden och civilbefolkning? Osv ...

Det är via frågorna man får svaren. Med frågorna kan människan förstå skeendet och lära sig av historien! Collingwoods angreppssätt i den historiska forskningen var framsynt och har till delar samma metod som modern vetenskapsteori.



Michel Foucault (1926-1984).

Foucault anses som en av 1900-talets mest betydande och inflytelserika tänkare. Han påverkade synen på många vetenskaper. Foucaults syn på maktutövning från samhällets institutioner var tankeväckande.

Tänkandet under 1960-1980.

Efter den berömde Jean-Paul Sartres existencialism framträdde tänkare som präglades av "strukturalism".

Bland dragen i strukturalism låg bland annat att språket skall ses som ett "system" och inte i enskilda ord. I ett yttrande är det inte orden som förmedlar innehållet utan hela systemet som ger budskapets innebörd.



En ytterligare ståndpunkt var att människan är styrd av omedvetna strukturer. Tänkandet skulle inte vara styrt av människan utan av mentala strukturer härledda av bland annat sedvänjor. Kanske en association till hur vi idag så olika tolkar ett budskaps innebörd i en mening. Subjektet, människan, ansågs vara styrd av strukturerna.

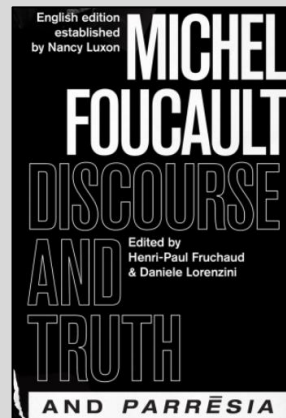
Michel Foucault.

Foucault var professor och idéhistoriker. Han var känd över hela världen för sina spetsiga tankar. Med sina omvälvande tankar influerade han ett flertal vetenskapsområden. Foucault är en av de största tänkarna under 1900-talet.



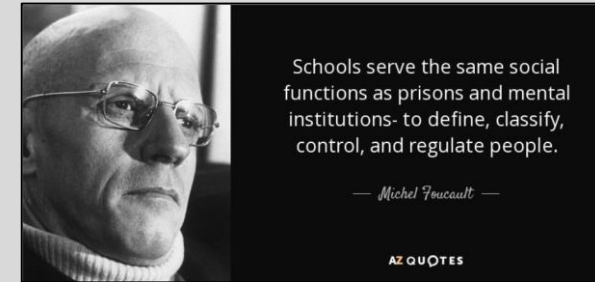
Förutom att Foucault var filosof var han djupt kunnig inom psykologi och sociologi. Genom sina briljanta skrifter förmedlade han nya insikter med en integrerad kunskapsyn. Foucault var marxist och aktivist. I alla fall till en början. Han gled mellan olika politiska inriktningar.

Foucault vurmade för hög rättsäkerhet. Han var starkt kritisk till främlingsfientlighet.



Några tankar från Foucault.

Förmodligen är Foucaults tankar att kunskap ger makt det mest kända. Hans analys av maktens komponenter är avslöjande. Västerlandet har en identitetskris och värdekris menade Foucault. Förnuftet har ersatts av instrumentell vetenskap som kräver struktur och dessa strukturer har sina stora brister. Foucault angrep västerlandet tro på rationalitet.



Vad som är möjligt att tänka vid en viss tid går i cykler hävdar Foucault. Vid varje cykel existerar ett "knippe" tankestrukturer som i nästa cykel förändras. Foucault kallar "knippet" för "epistemen" vilka avgör vilka frågor som kan ställas och inte ställas. Det avgör också i vilka modeller vi avbildar verkligheten från en tid till en annan.

